

STICHTING PWN
VRIJWILLIGERS

De redactie:

Matthie Bergman
Jan Jaap Moerkerk
Ellen Roosloot
Hermine Smit
Marianne Snablie
Derk de Vries

Voorwoord

Het afgelopen jaar heeft de ‘natuur’ in de breedste zin van het woord nogal wat invloed gehad op ons. Het overvloedige water in onze duingebieden heeft de gemoederen nogal beziggehouden. Fietsers en wandelaars konden niet meer hun

vertrouwde rondjes afleggen en op de natste plekken dreigden de nodige “olifantenpaadjes” te ontstaan.

Vraag was en is natuurlijk ook hoe de natuur al dat water heeft verwerkt. Niet alle bomen houden van natte voeten en sommigen leggen

dus het loodje. De flora in de natte duinvalleien heeft het in zoverre moeilijk gehad dat er van bloeien niet veel terecht is gekomen. Is al dat nat van voorbijgaande aard? Wie weet, maar het zou ook zo maar eens een blijvender karakter kunnen krijgen.

Wat in ieder geval niet van voorbijgaande aard is, zijn de ontwikkelingen op het politieke vlak. Wat verder ook ieders politieke voorkeur mag zijn, één ding is wel duidelijk. Het milieu komt er wel heel bekaaid af. En ook de verkiezing van Donald Trump als president van de VS is zeker voor de natuur slecht nieuws. De natuur heeft gedreven mensen, zoals wij onszelf als vrijwilligers wel mogen bestempelen, hard nodig en dat geeft niet alleen die natuur maar ons ook weer energie. Een beetje lief zijn voor elkaar helpt altijd en dat hebben de Hooglanders op de foto haarfijn in de gaten. Ook daar wordt aan “mantelzorg” gedaan. De oude Hooglander werd heel subtiel schoongelikt door het veel jongere beest. Dit soort beelden geeft mij altijd energie.

De redactie wenst u hele fijne feestdagen toe en voor 2025 vele mooie momenten in de natuur.

Jan Jaap Moerkerk

Inhoud

Bedankt aan alle PWN-vrijwilligers!	2
Ik vertrek....	
Nico Spaarkogel	3
Even voorstellen....	
Christiaan Leerlooijer	4
Even voorstellen....	
Lilian Lemmens	5
Brandprotocollen	6
Nieuws uit de bezoekerscentra	9
PWN als samenwerkingspartner Weidse Polders.....	11
Tijdelijke fietsbruggen Nationaal Park Zuid-Kennemerland weg	11
Het klimaat verandert, hoe veranderen we mee?.....	12
Water nu, maar vooral in de toekomst	14
De Noorderstraat bij Bakkum wordt vernieuwd .15	
50 jaar Amfibieënbescherming in Kennemerland.....	16
Dynamisering van de zeereep in Castricum	18
Stuivend zand in de Noord West natuurkern	21
Kleine steentijm	24
Ondanks hoge water nog redelijk paddenstoelenjaar	25
PWN-beleid werkzaamheden in het broedseizoen	26
Roofvogelwerkgroep Noord-Kennemerland.....	27
Het Wisentenpad is vanaf 1 oktober weer open.....	28
PWN voert eerste volledig elektrisch gestuurde boring uit	29
Varia.....	30
Gedicht	32

Bedankt aan alle PWN-vrijwilligers!

Op 7 december vierden we de 'Nationale Dag van de Vrijwilliger'. Hoewel we bij PWN elke dag onze vrijwilligers waarderen, stond deze dag in het teken van een extra bedankje. Want zeg nou zelf... waar zouden we zijn zonder vrijwilligers?

Wat houdt de Nationale Dag van de Vrijwilliger in?

De Nationale Dag van de Vrijwilliger draait om de waarde van vrijwilligerswerk en het waarderen van vrijwillige inzet. Landelijk en lokaal wordt aandacht gevraagd voor de maatschappelijke waarde van vrijwillige inzet en worden overal in het land vrijwilligers in het zonnetje gezet, en zo ook dit jaar bij PWN.

Een verzameling van bedankjes

Bij PWN zijn we namelijk ontzettend blij met jou als vrijwilliger! In de aanloop naar 7 december hebben we daarom door de hele organisatie heen bedankjes verzameld van collega's bij PWN; van boswachters en medewerkers bij het bezoekerscentrum tot onderhoudsmedewerkers en administratief medewerkers. Stuk voor stuk hebben ze hun waardering voor onze vrijwilligers beschreven met een mooi bedankje.

Hopelijk heb je de bedankjes op 7 december als een fijne verrassing in je mailbox ontvangen. Heb je de dankbare woorden toch gemist of wil je ze nog eens nalezen? Bekijk de bedankjes [hier](#) in de digitale, bladerbare kaart.

Namens iedereen bij PWN: nogmaals heel erg bedankt!

Speciaal voor de jubilarissen

De Nationale Dag van de Vrijwilliger was ook hét moment om onze trouwe, langdurige vrijwilligers extra te verrassen. De afgelopen jaren zijn er wellicht enkele bijzondere jubilea aan ons voorbij gegaan, maar daar hebben we dit jaar verandering in gebracht!

Voor alle vrijwilligers die al 10, 20, 30, of zelfs 40 jaar bij PWN actief zijn, hebben we speciale jubileumspeldjes laten maken. Deze speldjes zijn in de week van 7 december per post verstuurd naar alle vrijwilligers die in 2024 minimaal 10 jaar* aan PWN verbonden zijn.

Jubileumspeldjes koper (10 jaar), zilver (20 jaar), goud (30 jaar) en goudglanzend (40 jaar)

Ook via deze weg willen we de jubilarissen graag nog eens extra in het zonnetje zetten: dank jullie wel!

Heeft u nog vragen? Stuur dan een berichtje naar vrijwilligers@pwn.nl

Milou Lentjes,
Coördinator Vrijwilligers

Ik vertrek.... Nico Spaarkogel

Na ruim 45 jaar trouwe dienst bij PWN gaat Nico Spaarkogel deze organisatie op 1 januari 2025 verlaten en andere leuke dingen doen. 45 jaar is maar betrekkelijk, want zoals wel vaker voorkomt valt de appel niet ver van de boom. De vader van Nico was tot 1982 ook in dienst van PWN en was daar aangesteld als Hoofd Terreinen (direct onder de directeur Natuur, dhr Veenendaal) met als standplaats villa Fochteloo in Castricum. Nico ging al vaak met zijn vader op pad in het duingebied en op 1 maart 1983 was de dag aangebroken dat Nico in dienst trad bij PWN als terreinmedewerker. In die functie was het jaar eigenlijk in vier gedeelten opgeknipt.

1. drie maanden prunus trekken;
2. drie maanden dennenbossen dunnen;
3. drie maanden duinbeschadiging ('s ochtends helm trekken en die getrokken helm 's middags weer planten;
4. drie maanden dienst op de campings of in het Bezoekerscentrum.

In die tijd waren er in het NHD vier onafhankelijk werkende ploegen aanwezig.

1. Heemskerk
2. Castricum
3. Egmond
4. Bergen

Deze ploegen bestonden uit 10-12 personen en zij ondersteunden de jachtopzieners (boswachters van heden). Als men werkzaam was in zo'n groep dan bestond de mogelijkheid om in die functie te groeien. Na het doorlopen van de IVN-opleiding mocht men excursies geven en vervolgens mocht men - na het behalen van het BOA-diploma - ook toezicht houden.

Nico heeft vervolgens 20 jaar als boswachter gewerkt en was daarnaast ook lid van de Ondernemingsraad (OR). Ook dit heeft hij 20 jaar gedaan.

In 2002/2003 werd bij PWN een reorganisatie in gang gezet en werd het personeelsbestand teruggebracht van 1000 naar 600 fte. De vier beheerploegen werden teruggebracht naar twee ploegen, te weten: Egmond/Bergen en Heemskerk/ Castricum. Tegenwoordig is dit teruggebracht tot één team dat vanuit Bezoekerscentrum De Hoep werkt.

Die organisatieverandering hield ook in dat de ploegen niet zelf alle werkzaamheden bleven doen, maar dat deze gedeeltelijk uitbesteed werden. Team NRO coördineert de werkzaamheden, bepaalt welke werkzaamheden worden uitbesteed en welke werkzaamheden door het (leer)team zelf kunnen worden opgepakt. Hierbij worden ook vrijwilligersteams in beheer ingezet en door NRO begeleid. Nico is vervolgens deel gaan uitmaken van het Adviesteam en zat namens dat team in het MT "Natuur & Recreatie".

Toen Piet Veel (voormalig Sectordirecteur Natuur & Recreatie) richting zijn pensioen ging heeft hij "stuivertje" gewisseld met de huidige Sectordirecteur Natuur & Beleving Sjakel van Wesemael en werd Piet beheerder Zuid. Een functie die Nico vervolgens weer van Piet heeft overgenomen.

Een volgende reorganisatie zorgde ervoor dat Nico terugging naar zijn oude functie als boswachter NHD. In die hoedanigheid heeft hij zich beziggehouden met "relatiebeheer" en werkt hij nu als

Tactisch Omgevingsmanager in de Taskforce (Projectenteam van de sector Natuur) vanuit “Kweldorado” in Castricum. Een functie waarin Nico zich mijns inziens als een vis in het water voelt. Zoals hij het zelf uitdrukte, is hij in zijn carrière drie soorten “moties” tegengekomen.

- Promotie;
- Demotie;
- Emotie.

Nico kijkt terug op een fijne werkzame periode waarin hij vooral terugdenkt aan de lol en het plezier die hij en zijn collega's hebben ondervonden. Er zijn mooie verhalen gemaakt! Minder goede herinneringen zijn er natuurlijk ook en die uiten zich vooral in de gedachten aan collega's die hem zijn ontvallen.

Van stroperigheid in organisaties is Nico ook geen fan. Hij hanteert de stelling: “laat het perfecte het mogelijke niet frustreren”. Met andere woorden, pak wat je pakken kan en streef niet naar 100% (onhaalbare) perfectie.

Nico zet op 1 januari 2025 zijn eerste stap in “pensionadoland” maar hij zal tot eind 2025 nog regelmatig voor PWN aan de slag zijn om een aantal dossiers persoonlijk af te sluiten. De verwachting is dat hij zich daarna volledig kan gaan wijden aan zijn zeven kleinkinderen en zijn grote hobby “houtdraaien”.

Als je wilt zien wat voor mooie dingen hij allemaal kan maken, kijk dan op de door zijn kleinkinderen gemaakte Instagram pagina: “Opa Nico draait door”.

Nico, het ga je goed.

Jan Jaap Moerkerk

Even voorstellen.... Christiaan Leerlooijer

Graag wil ik mijzelf even voorstellen. Mijn naam is Chris Leerlooijer en ik ben recent begonnen als ecohydroloog in het team 'Beleidsadvies en Planvorming Natuur'. Hiervoor heb ik vijf jaar gewerkt als beleidsadviseur water en klimaatadaptatie bij de gemeente Heemskerk.

De afgelopen weken stonden in het teken van kennismaken met collega's en het verkennen van de organisatie. Maar natuurlijk ook naar buiten naar het beheergebied van PWN. Een mooi en indrukwekkend moment was de ontmoeting met een aantal Wisenten op het Kraansvlak, zie www.wisenten.nl.

In het algemeen ga ik aan de slag met vraagstukken op het raakvlak van (grond-)water en natuur. Op dit moment zijn dat het hoge water in het duingebied en de natuurontwikkelingen in de binnenduinrand.

In mijn vrije tijd ga ik graag wandelen, hardlopen of zeilen. Ook sta ik graag langs de lijn bij de voetbalwedstrijden van mijn zoon Thijs bij Geel Wit. Of ga ik met mijn dochter Mirthe de stad in naar een museum. Samen met mijn vrouw en kinderen woon ik in Haarlem zuidwest en komen we graag op het strand en in de Kennemerduinen.

Ik zie uit naar een prettig samenwerking en tot ziens!

Christiaan Leerlooijer

Even voorstellen.... Lilian Lemmens

Graag stel ik mij via deze weg even voor.

Ik ben Lilian en ben een nieuwe boswachter van PWN. Voorheen werkte ik bij Staatsbosbeheer bij de beheereenheden Westzaan en Utrechtse Heuvelrug. Veel van mijn werkzaamheden lagen bij beheer en inventarisatie.

Ik ben een echt buitenmens. Hou van wandelen, huttentochten maken, kitesurfen en kanoën. Ik heb een zoontje van zeven die net zo levendig is en graag mee gaat op avontuur.

Ik woon op dit moment nog in Maarn maar zoek een leuk huisje in de buurt van het gebied en sta open voor suggesties of tips. Het liefste huur, mag ook in een hutje op een erf of chaletje op een park. Het NHD is een natuurgebied waar ik alle lange tijd mijn bijdrage wilde leveren en voor mij het mooiste en meest unieke gebied is van Nederland. Dat ik dit nu eindelijk mag doen bij PWN is een droom die uitkomt.

Ik heb een diepe fascinatie voor de metselbij maar ook een grote liefde voor weidevogels.

Nu vooral heel veel zin om nieuwe soortjes in het duingebied te leren kennen.

Ik kijk ernaar uit jullie allemaal te ontmoeten, alhoewel dat misschien wel even gaat duren.

Groet,
Lilian

Veiligheid op 1: Brandprotocollen

Duin- en bosbranden zijn geen onbekend fenomeen en ook niet in de door PWN beheerde gebieden. We herinneren ons allemaal nog de grote bosbrand bij Schoorl, de brand bij Heemskerk en een aantal jaren geleden in het Kraansvlak nabij Bloemendaal aan Zee.

Droogte, gortdroge begroeiing, (dennen)bomen en als het een beetje tegen zit ook nog veel wind.

De bereikbaarheid is voor de hulpdiensten wat betreft de onverharde en verharde wegen uitstekend. De brandweer kan in elk vak komen vanaf het wegennetwerk. De uitdaging is het uitrollen van de slangen en het water daadwerkelijk op de locatie van de brand krijgen, het blussen dus.

Bluswatermogelijkheden zijn voor een groot deel in het terrein aanwezig en te gebruiken. Zo zegt de brandweer dat ook. Op een aantal plekken kan het qua bereikbaarheid en voorziening beter, daar werken brandweer en PWN samen aan. Reden temeer voor PWN om met de brandweerkorpsen uit de nabije omgeving heldere afspraken te maken, die regelmatig te toetsen en de protocollen ook in de praktijk te oefenen.

Uiteraard zijn de eerst betrokken brandweereenheden de korpsen uit de directe omgeving. Dat zijn in het NHD natuurlijk meer korpsen dan in Regio Zuid, waar Haarlem, Santpoort/Driehuis, Velsen/IJmuiden en met name Zandvoort de belangrijkste partijen zijn.

Als er een 'brandmelding binnen een natuurgebied', een 'natuurbrand' binnenkomt bij de brandweer, stuurt het Operationeel Centrum (OC of meldkamer) meerdere pelotons naar de locatie van de natuurbrand. Dit doet het OC omdat de brandweer zo vanuit meerdere richtingen aanrijdt en de brand vanuit meerdere richtingen kan bestrijden. Als er drukte onderweg naar de brand is, en Peloton Alfa staat vast, dan zijn Peloton Bravo en Charlie eveneens nog aanrijdend.

Om uitbreiding van een natuurbrand te voorkomen is snelheid een eerste vereiste. Hoe sneller de brandweer ter plaatse is, hoe sneller er water op het vuur kan komen. Zodra de brand te groot is voor de aanrijdende en inmiddels blussende pelotons, schaal de bevelvoerder van de brandweer op.

Kortweg houdt opschalen in dat de eenheden van de regio het niet aankunnen en eenheden buiten de regio ingeschakeld worden via het OC. Dan komt er, omdat er meerdere regio's en hulpdiensten betrokken zijn, een Commando Plaats Incident (CoPI) ter plaatse. Daarin zitten dan coördinatoren (van de Veiligheidsregio en PWN) om de grootschalige brand - of evt. ander incident - te bestrijden.

Het NHD heeft te maken met twee Veiligheidsregio's, t.w.: Noord-Holland-Noord en Kennemerland. De scheidingslijn ligt ter hoogte van Castricum. Eerste aanspreekpunt binnen PWN is boswachter

Fred van de Bosch. Het NPZK heeft alleen met Veiligheidsregio Kennemerland te maken. Eerste aanspreekpunt hier is boswachter Wesley Swaalep.

Op de zogenaamde calamiteiten- of risicokaarten staan tot in detail aangegeven waar ingangen zijn, hoe paden en wegen lopen, waar (water)leidingen liggen en staan ook de inlaatpunten voor bluswater met speciale coderingen en met coördinaten aangegeven. Per inlaatpunt staat beschreven hoeveel water een brandweerauto kan innemen. Er staat bij welke koppelstukken er nodig zijn en welke storingsdiensten de brandweer moet bellen voor druk op bepaalde leidingen.

Bij een natuurbrand zullen boswachters helpen om de brand te lokaliseren, een deel van de boswachters zal de hulpdiensten opvangen en begeleiden naar de plaats des onheils.

Tijdens een natuurbrand gaan er verschillende pelotons rijden. De eenheid die vaak als eerste ter plaatse is, is het verkenningsvoertuig. Dit voertuig is lichter en sneller en daardoor ook makkelijker te manoeuvreren over bospaden. Dit verkenningsvoertuig zal waarschijnlijk als eerste de brand kunnen gaan bestrijden. De verkenners kunnen dan meteen de nog aanrijdende eenheden, het OC en de boswachters informeren omtrent de omvang van de natuurbrand. De bevelvoerder zal ter plaatse beslissingen nemen en de overige eenheden aansturen.

Een van de gedachten van de brandweer is een meer Amerikaanse aanpak van het bestrijden van natuurbranden. Luchtiger en lichter gekleed wat het uithoudingsvermogen van een brandweerman vergroot. Dit in tegenstelling tot de voor kort traditionelere inzet van vol bepak met zuurstofmaskers en flessen.

In Veiligheidsregio Kennemerland is sinds 1 januari 2022 het nodige omtrent bluswater veranderd. Vanaf die datum hebben alle gemeenten in regio Kennemerland de contracten voor het gebruik van de brandkranen opgezegd. Brandkranen zijn onderdeel van het drinkwaterleidingnetwerk. In de regio zijn drinkwaterbedrijven PWN en Waternet verantwoordelijk voor de kwaliteit van het drinkwater. Met de tijd blijkt dat er minder water door de brandkraan stroomt. Dat is voor het dagelijks gebruik van bewoners geen probleem, maar wel voor de bluscapaciteit van de brandweer. Er is dan soms onvoldoende bluswater. Hoe komt de brandweer dan aan bluswater? Om de hele regio te voorzien van voldoende bluswater, heeft de brandweer in totaal acht watertankwagens en vier systemen voor groot watertransport aangeschaft. Tegenwoordig gaan meer tankwagens dan voorheen op pad. Dit is om ervoor te zorgen dat er geen tijd wordt verspild en er zo snel mogelijk voldoende water beschikbaar is om uitbreiding van een natuurbrand te voorkomen.

Wat is er gebeurd met de brandkranen?

In nieuwbouwwijken zijn brandkranen de afgelopen jaren al niet meer aangelegd. In bestaande wijken zullen ze langzamerhand uit het straatbeeld verdwijnen, op een paar brandkranen bij de brandweerkazernes na. Een van de wijken waar dit al gebeurd is, is De Koog in Uitgeest. Vanwege herinrichting van de woonwijk werden brandkranen, brandpalen en rode aanwijsbordjes voor de brandweer weggehaald. De komende jaren zullen gemeenten, PWN of Waternet ook elders brandkranen weghalen. Dit zal tijdens (geplande) werkzaamheden gebeuren.

De brandkranen zitten over het algemeen ondergronds en liggen daardoor niet in de weg. De twee drinkwaterbedrijven halen de brandkranen dan ook niet direct weg. Bij de brandweerkazernes blijven de brandkranen nog wel in gebruik. Deze worden gebruikt om de watertankwagens mee te vullen. Ook op kritische locaties in het duin blijven de brandkranen intact. Een voorbeeld daarvan is bij het Ecoduct over de Zeeweg in Overveen en het Ecoduct over het spoor aan het Visscherspad.

Watertankwagens

Een watertankwagen kan 17.000 liter water meenemen. Ze worden bij de kazerne altijd gevuld en kunnen op locatie, als dat nodig is, gevuld worden met oppervlaktewater uit een sloot, vijver, meer, kanaal of zelfs uit de zee. De watertankwagen is niet nieuw. Brandweer Kennemerland had er eerder al vier rondrijden in de regio. Deze zijn echter vervangen door modernere exemplaren en zijn in de loop van de tijd aangevuld tot acht stuks die de hele regio kunnen bereiken.

Tijdens het bestrijden van de brand zullen de voertuigen in cirkels rijden om een vlotte doorstroming van de voertuigen te kunnen garanderen. 4x4 tankautospuitten en verkenneren mogen op onverharde paden opereren, voertuigen die niet op alle wielen aandrijving hebben mogen alleen op verharde wegen rijden. Dit ter voorkoming van grote schade aan de natuur. Daarnaast is het onwenselijk dat een brandweerwagen tijdens het bestrijden van de brand vast komt te zitten. Zoals eerder vermeld moet de brandweer wel ergens water kunnen innemen en dan is het wel zo efficiënt als ze die innamepunten snel en goed kunnen bereiken.

Op mooie zomerse dagen is het bij de Oosterplas in Bloemendaal een drukte van belang en is de kans dat veel (bak)fietsen de toegang vanaf de toegangsweg volledig blokkeren.

Drukke in Bloemendaal (Foto's Wesley Swaalep) .

Reden voor PWN en de Brandweer om hier een oplossing voor te bedenken. De plannen zijn nog niet helemaal dichtgetimmerd, maar wellicht zal de fietsenstalling verplaatst worden naar de grote parkeerplaats bij de ingang Bleek en Berg en zullen de bezoekers vanaf die plek te voet, over de Aelbrechtsberg, naar de Oosterplas moeten lopen.

Constante evaluatie - en waar nodig aanpassen van de werkwijzen - blijft aan de orde van de dag. Oefeningen zoals die met name in het NHD al regelmatig worden gehouden, worden voortgezet en ook in Zuid zal men de oefeningen uitbreiden om alle skills & drills paraat te houden.

Dank aan boswachter Wesley Swaalep voor zijn informatie.

Jan Jaap Moerkerk

Nieuws uit de bezoekerscentra

30-jarig jubileum van Bezoekerscentrum De Hoep

Op 21 oktober bestond het huidige gebouw van Bezoekerscentrum De Hoep maar liefst 30 jaar! Een mooie mijlpaal die we feestelijk hebben gevierd. De Hoep zelf bestaat uiteraard al veel langer en dit werd benadrukt in een tijdelijke expositie over De Hoep door de jaren heen. Bezoekers konden hier zien welke indrukwekkende transformaties De Hoep heeft doorgemaakt.

Terugblik op de herfstvakantieactiviteiten bij De Hoep

In de afgelopen herfstvakantie hebben we weer volop activiteiten georganiseerd. BEWILDER, een nieuwe samenwerkingspartner, heeft leuke natuurworkshops gegeven. Tijdens de workshop 'Knippen en plakken met de herfst' zijn er prachtige kunstwerken gemaakt! Voor de echte avonturiers organiseerde BEWILDER een 'Bushcraft-workshop' in het speelbos, waarin je leerde hoe je kunt overleven in de natuur.

Theater Poppekus was er ook met een leuke voorstelling en een educatieve wandeling in De Hoeptuin. Vanaf oktober geeft Theater Poppekus ook elke maand een voorleesvoorstelling. Houd de activiteitenpagina in de gaten om je aan te melden:

www.pwn.nl/eropuit.

Verder kun je bij De Hoep nu de Hoep Waterquiz spelen, die aansluit bij de tentoonstelling en je leert over het belang van waterbeheer. De quiz is voor slechts €1 verkrijgbaar bij de balie.

Geslaagde Herfstdag bij Bezoekerscentrum De Duinheide

De herfstdag in De Duinheide was een groot succes en werd goed bezocht. Voor iedereen was er wat leuks te doen! Ook hier organiseerde BEWILDER een natuurspel voor de kinderen. Boswachter Luc Knijnsberg verzorgde een prachtige paddenstoelentafel en er was een tentoonstelling over vogeltrek. Voor de kinderen waren er nog allerlei andere doe-activiteiten georganiseerd door IVN. En op de achtergrond klonk er een gezellige zang van kabouters van Stichting Samen Spelen. Kortom, een geslaagde dag voor jong en oud!

De nacht van de nacht

Laat het donker donker en ontdek

hoe mooi de nacht is. Dat is het doel van 'De Nacht van de Nacht'. Een landelijk evenement waarbij er in het hele land aandacht gevraagd wordt voor het belang van een donkere nacht en de gevolgen van lichtvervuiling.

Vanaf duiningang Het Kraaiennest

organiseerden NME en PWN dit jaar een excursie waar ruim 200 deelnemers zich voor opgaven. Het duingebied, dat normaal gesproken gesloten is na zonsondergang, was het decor voor een spannende avondwandeling. Onderweg werd er op drie punten uitleg gegeven over nachtvlinders, boommarters en konijnen.

Op het veld waar de deelnemers werden ontvangen stond Sterrenwacht Metius met telescopen om naar de heldere sterrenhemel te turen. Ook het droneteam van PWN was aanwezig en vloog met twee drones over het gebied. Via een scherm konden de deelnemers meekijken met de infraroodbeelden, waarop je goed kon zien waar bijvoorbeeld dieren stonden en waar de verschillende excursiegroepen liepen.

Het was weer genieten in het donker!

Succesvolle Deelname van Bezoekerscentrum De Duinheide aan de Kunst10Daagse in Bergen

De deelname van Bezoekerscentrum De Duinheide aan de Kunst10Daagse in Bergen was een waar succes! In de karakteristieke oude stal exposeerden zes verschillende kunstenaars hun werken, elk met een eigen verbinding met de natuur. De feestelijke opening vond plaats op 20 oktober en werd verricht door Sjakel van Wesemael, Pim van Leeuwen (organisatie Kunst10Daagse) en Ernest Briët (wethouder Verduurzaming en Cultuur). Met het prachtige, zonnige herfstweer trok de expositie meer dan 2000 bezoekers, die volop genoten van de kunst en de unieke omgeving.

PWN als samenwerkingspartner Weidse Polders

Natuur, landbouw en recreatiemogelijkheden versterken, wateroverlast voorkomen en de zoetwatervoorraad beschermen. Dat staat in de intentieovereenkomst die gemeente Bergen, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, PWN, provincie Noord-Holland en maatschappelijke partners hebben opgesteld. Namens PWN was directeur Natuur & Beleving Sjakel van Wesemael op 23 oktober bij de feestelijke ondertekening.

De Weidse Polders liggen in het landelijk gebied tussen Bergen, Alkmaar en Egmond en is kwetsbaar voor wateroverlast bij veel neerslag. Daarom wordt er gezocht naar ruimte om water op te vangen in de bodem, sloten of in plassen. Bij drogere periodes wordt juist water vastgehouden. Ook speelt het verbeteren van de kwaliteit van het water een rol. Er is in het gebied een grote diversiteit aan agrarische ondernemers, een ecodorp en allerlei kleinschalige bedrijvigheid. Tegelijkertijd zoeken de samenwerkingspartners naar mogelijkheden voor duurzaam (agrarisch) ondernemen. De

recreatiegebieden en recreatievoorzieningen kunnen toegankelijker, maar er moet ook genoeg ruimte blijven voor natuur en landbouw.

Iedereen krijgt een rol

Alle samenwerkingspartners en ook grondeigenaren, inwoners en bijvoorbeeld LTO worden betrokken bij de plannen voor de Weidse Polders. We zijn trots dat we als drinkwaterbedrijf en natuurbeheerder kunnen samenwerken aan een gebied dat klaar is voor toekomstige uitdagingen.

*Gert Jan Vreken,
Senior Adviseur Communicatie*

Tijdelijke fietsbruggen Nationaal Park Zuid-Kennemerland weg

Afgelopen zomer zijn vanwege het hoge water twee tijdelijke fietsbruggen op het fietspad tussen de Oosterplas en Parnassia in NPZK gelegd. De fietsbruggen werden als tijdelijke maatregel geplaatst om vanuit Bloemendaal tijdens het toeristische hoogseizoen door de duinen naar het strand te kunnen fietsen. Op 4 november zijn de bruggen weer weggehaald. Er staat op dit moment een laagje water op het fietspad waar je goed doorheen kunt fietsen. Mocht het opnieuw flink gaan regenen, dan blijft het strand op de fiets bereikbaar, via een omleidingsroute langs het bezoekerscentrum en over de Zeeweg.

Opnieuw hoog water

Door de extreme hoeveelheid neerslag van het afgelopen jaar stonden diverse wandel- en fietspaden in het Nationaal Park Zuid-Kennemerland lang onder water. Op sommige plekken kon je door het

hoge water niet meer veilig fietsen. Bijvoorbeeld op een aantal lage plekken op het fietspad vanaf de Oosterplas naar Parnassia. Het grondwater staat nu, aan het begin van het natte seizoen, nog steeds hoog. De verwachting is dat deze winter opnieuw paden flink onder water komen te staan. Afhankelijk van de hoeveelheid regen en stijging van het grondwater wordt in het voorjaar besloten of de tijdelijke brug opnieuw nodig is tijdens het

drukke toeristenseizoen. Gebiedsbeheerder PWN zorgt dat bezoekers in de duinen en op de website duidelijke informatie kunnen vinden over de bereikbaarheid en omleidingsroutes.

Aanpassen aan gevolgen klimaatverandering

Door klimaatverandering komen extreem natte en ook extreem droge perioden steeds vaker voor. PWN heeft in kaart gebracht op welke locaties in de duinen hoog water nu en in de toekomst vaker voorkomt. De beheerder maakt aan de hand van deze inzichten een plan hoe we ons in de toekomst zo goed mogelijk kunnen aanpassen aan de gevolgen van klimaatverandering. Afhankelijk van vergunningen, kosten en gesprekken met de omgeving komt er uiterlijk binnen enkele jaren een structurele aanpassing van het fietspad zodat een doorgaande recreatieve fietsroute van Bloemendaal naar het strand gewaarborgd blijft.

Communicatie PWN

Het klimaat verandert, hoe veranderen we mee?

De records buitelen over elkaar heen. De winter van 2023-2024 was veruit de natste winter die we ooit gemeten hebben. Tegelijkertijd is 2024 ook heel hard op weg om het warmste jaar sinds het begin van de metingen te worden. Het klimaat verandert en dat merken we ook om ons heen. Door de CO₂-uitstoot omlaag te brengen wordt geprobeerd klimaatverandering zoveel mogelijk te beperken. Wereldwijd, in Nederland en ook PWN heeft zich gecommitteerd aan de doelstelling om haar CO₂-voetafdruk naar nul te brengen. Dit doen we onder andere door over te stappen op drinkwaterzuiveringstechnieken die draaien op groene energie, door zoveel mogelijk samen te werken met de natuur in onze drinkwaterzuivering en waar dit al mogelijk is gebruik te maken van herbruikbare materialen voor onze leidingen en gebouwen. En onze boswachters rijden binnenkort in elektrische auto's!

Maar zelfs als de wereldwijde CO₂-uitstoot afneemt, kunnen we klimaatverandering niet geheel voorkomen. We hebben er nu al mee te maken. Daarom maken we PWN ook 'klimaatbestendig'. Dit betekent dat we ook in een warmer, natter of droger klimaat met meer extremen betrouwbaar drinkwater kunnen blijven maken en onze natuurgebieden gezond en leefbaar houden.

Om te weten waarop we ons moeten aanpassen doen we 'stresstesten' voor verschillende klimaatscenario's. We weten bijvoorbeeld nog niet precies hoe nat of droog het in de toekomst wordt. Daarom bekijken we wat de gevolgen kunnen zijn van het meest natte en het meeste droge scenario voor onze drinkwaterlocaties, de leidingen onder de grond en onze duingebieden en drinkwaterbronnen. Afgelopen jaar hebben we een onderzoek laten doen naar de gevolgen van

Water nu, maar vooral in de toekomst

Het feit dat je bestaansrecht als bedrijf door water wordt gewaarborgd, wil nog niet zeggen dat het geen hoofdbrekens kost. Hoe zorgen we in de toekomst voor voldoende hoeveelheden drinkwater, maar ook: hoe komen we van het overvloedige en soms overtollige water af?

Bij het betreden van het Kraansvlak via de noordelijke ingang ontstaat de indruk dat daar een soort tweede Zwanenwater is ontstaan. Voor de goede orde: deze natte valleien behoren in de zomer droog te liggen. Gaat nog even duren, vrees ik. Binnen de sector Natuur en Beleving (N&B) is de taskforce Natuurprojecten in het leven geroepen, werkzaam vanuit Kweldorado in 't Krocht in Castricum. Dit team werkt nu enkele jaren aan natuur en natuurherstelprojecten in het duingebied en binnenduinrand.

Het team bestaat uit:

- Drie projectleiders
- Eén omgevingsmanager
- Twee werkvoorbereiders
- Eén toezichthouder
- Eén ondersteuner
- Eén controller

Dit team werkt nauw samen met ecologen en hydrologen.

Sinds de wateroverlast van afgelopen winter zijn er veel uitdagingen en projecten bijgekomen. Hierbij onderscheiden we de huidige problematiek, middellange lange termijn.

Het weer en het water gedragen zich nu eenmaal niet volgens vaste patronen en als dan afgelopen winter bijna twee keer zoveel regen is gevallen als in een gemiddelde winterperiode zijn maatregelen onvermijdelijk.

Het grondwaterpeil stijgt al jaren gemiddeld ongeveer 1-1,5 cm per jaar en deze trend zet zich voort. Aan de ene kant wil je het overvloedige water kwijt om grote overlast te voorkomen, maar aan de andere kant wil je ook buffers aanleggen voor gebruik in drogere tijden. PWN en de Taskforce proberen in te spelen op deze grillige patronen van natte en droge perioden.

Opgaven en uitdagingen in relatie tot de wateroverlast die aan de orde komen en waar verdere inzichten in moeten komen houden de mensen van het team van de Taskforce dagelijks bezig.

Om er een paar te noemen:

- Een paar pompstations hebben natte voeten gekregen;
- Fiets-, wandel- en ruiterspaden stonden onder water;
- Bereikbaarheid van de drinkwatergebieden;
- Situatie rond de recreatieve woningen in het duingebied;
- Wateroverlast op campings.

Langzamerhand worden de bedachte plannen omgezet in daden:

- Water afvoeren of vasthouden als het moet;
- Verhogen van fiets- en/of wandelpaden;
- Pompstations beschermen tegen hoog water;
- Regelbaar systeem ontwikkelen door middel van stuwen.

De plannen moeten natuurlijk ook financieel haalbaar zijn, mogen geen schade aanrichten en vrij eenvoudig aan te passen zijn bij veranderende omstandigheden.

Een aantal voorbeelden van nieuw gecreëerde buffers:

- Pollenvlak in Egmond waar een bollenakker is omgetoverd tot natuurgebied wat water vast kan houden;
- De Vlotter tussen Castricum en Heemskerk waar stuwen zijn aangelegd;
- Zanderij bij Castricum;
- Driehoek van Boreel nabij het terrein van Tata Steel.

Verder worden er - om water af te kunnen voeren - oude duinrellen hersteld. Veel rellen zijn in de loop der jaren verwaarloosd en dichtgegroeid en moeten dus vrijgemaakt worden. Dat geldt ook voor de rellen bij de campings. Bij camping Bakkum lijkt het duinrelherstel een goede maatregel tegen de wateroverlast, maar zo'n oplossing is niet voor handen voor campings de Lakens en Geversduin. Daar wordt nog gezocht naar mogelijke oplossingen.

Voor de middellange termijn moet gedacht worden aan:

- Formaliseren van sluiproutes van paden in het duin;
- Eventueel tijdelijk wegpompen van water indien de situatie daarom vraagt;
- Ophogen van grond rond en onder recreatiewoningen in Egmond in combinatie met natuurherstel door o.a. het verwijderen van exoten;
- Creëren van extra duinvalleien door zandwinning en natuurherstel.

Wat de maatregelen op lange termijn moeten worden is een lastige vraag. Wat komt er op ons af? Klimaatverandering is inmiddels wel een geaccepteerd fenomeen en ook de zeespiegelstijging is niet te vermijden. De ernst en hoogte van die twee feiten is echter nog een beetje koffiedik kijken. Het team heeft nog een uitdagende taak voor de boeg. Heb je naar aanleiding van dit artikel vragen? Neem dan contact op met Koen.

Dank aan Koen Mathot voor zijn tijd en informatie.

Jan Jaap Moerkerk

De Noorderstraat bij Bakkum wordt vernieuwd

Tussen 4 november 2024 en 1 maart 2025 wordt de Noorderstraat, ter hoogte van Bakkum in het Noordhollands Duinreservaat (NHD), gerenoveerd. Het asfalt wordt vervangen voor grijze betonklinkers.

Klinkers

De werkzaamheden aan de Noorderstraat zijn nodig omdat de asfalt laag in een slechte staat verkeert. De asfalt laag wordt vervangen voor grijze betonklinkers. Met de klinkers krijgt de weg een vriendelijkere uitstraling, net zoals de meeste andere wegen in het Noordhollands Duinreservaat. Daarnaast zijn klinkers makkelijker te onderhouden, handig bij werkzaamheden en is het beter voor de bereikbaarheid van veiligheidsdiensten. De weg gaat er na de werkzaamheden hetzelfde uitzien als de Staringweg, die in het westen aansluit op de Noorderstraat.

Ophogen

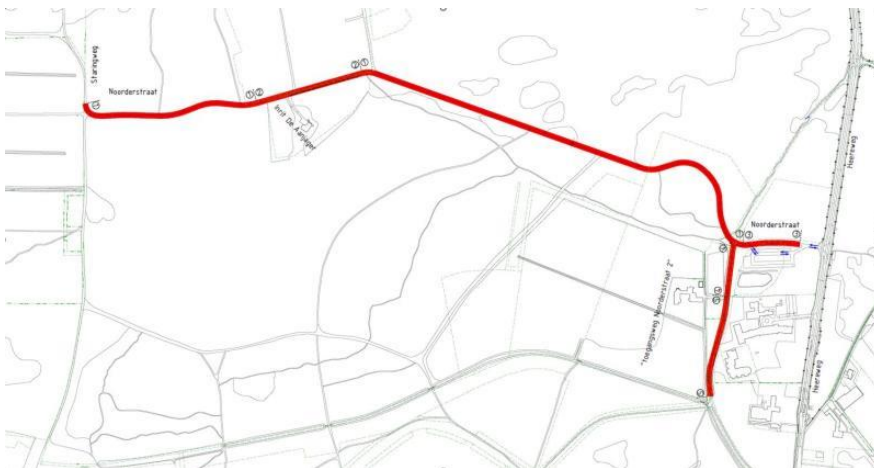
Naast dat we de weg dus vervangen door klinkers, zullen we de weg ook ophogen. In de winter van 2023/2024 stond een deel van de Noorderstraat door de hevige regenval onder water. Hierdoor ontstond er overlast bij fietsers en wandelaars in het duingebied. Door de weg deels op te hogen en het water beter af te laten lopen, hoopt PWN deze overlast te voorkomen. Niet alleen de weg, maar ook een deel van een pompstation van PWN stond onder water. Door de maatregelen aan de Noorderstraat moet ook de

wateroverlast bij dit pompstation verholpen worden.

Werkzaamheden

Op het kaartje hieronder is te zien waar aan de weg gewerkt wordt. De werkzaamheden zijn in het rood aangegeven.

50 jaar Amfibieënbescherming in Kennemerland

Hoe het begon:

In 1975 zijn enkele initiatiefnemers gestart met het veilig overzetten van padden onder de naam van 'Red de Pad' langs de Duinlustlaan in Bloemendaal. Twee jaar later startte een vergelijkbaar initiatief

op de Herenweg en Nesdijk ten zuiden van Bergen. Inmiddels zijn in totaal 586.571 amfibieën veilig overgezet door vrijwilligers. Op basis van een inschatting zou het totaal aantal nog 180.000 amfibieën hoger kunnen liggen vanwege ontbrekende aantallen. Jaarlijks worden door de paddenwerkgroepen ongeveer 20.000 amfibieën veilig overgezet.

De grote trek van de kleine vijf:

In Kennemerland gaan vijf soorten amfibieën op pad. In Aerdenhout start de trek 1 - 2 weken eerder dan in Noord-Kennemerland.

Met 0,6% is de **rugstreepad** in aantal de kleinste vertegenwoordiger. Als habitatsoort geniet de rugstreepad als enige Europese bescherming. Topjaar was 2016 voor Camperduin met 55 stuks.

Bruine en groene kikkers worden vaak bij elkaar opgeteld vanwege het lastig onderscheid. Ze vormen een aandeel van 17%. Het hoogste aantal met 1835 kikkers in 2023 in Heiloo is nog vrij recent. Waar wel onderscheid tussen beide soorten is gemaakt, gaat het om 75% bruine en 25% groene kikker.

De **gewone pad** is de grootste vertegenwoordiger voor de vijf soorten. Helaas is het aandeel van de soort sinds 2000 afgenomen van 92% naar 65%. Paddenwerkgroep Elswout/Koningshof heeft in de periode van 1995 - 2005 meerdere topjaren gekend met ruim 10.000 stuks.

Het aandeel **kleine watersalamander** is van van 3% naar 17% gegroeid gemiddeld over de afgelopen zeven jaar. In belangrijke mate heeft de explosieve stijging van 46 stuks in 2015 naar 4741 stuks in 2020 bij paddenwerkgroep Velsen hier in belangrijke mate aan bijgedragen.

Indicatie van ontwikkelingen:

Totaalaantallen per jaar geven echter geen juist beeld hoe het met soorten gaat. Een betere indicatie is te geven op basis van perioden met hoge – en lage aantallen en op gemiddelde aantallen per actieve werkgroep. De groene pijltjes wijzen naar forse dalingen van aantallen in piekperiodes.

perioden met hoge of lage aantallen	aantal jaren per periode	gemiddeld aantal per jaar	gemiddeld aantal werkgroepen	gemiddeld aantal per werkgroep
2001 - 2006	6	22700	7,0	⇒ 3243
2007 - 2010	4	14443	10,5	1376
2011 - 2018	8	21114	11,9	⇒ 1774
2019 - 2022	4	16298	14,0	1164
2023 - 2024	2	20318	16,0	⇒ 1270

Onderstaande grafiek laat de ontwikkeling zien in percentages per amfibieënsoort. Hierbij is de periode 2001 - 2006 als uitgangspunt genomen met 100%. Sinds 2001 is er namelijk een representatiever aantal paddenwerkgroepen actief. Als referentie dienen de paddenwerkgroepen Elswout - Koningsduin in Overveen(1986) en Heiloo (1988) met nog steeds dezelfde coördinatoren en complete telreeksen.

perioden met hoge of lage aantallen	% amfibieën totaal	% referentie	gewone pad	rugstreep-pad	kikker (br. + gr.)	kl. water-salamander
			%	%	%	%
2001 - 2006 ↑	100	100	100	100	100	100
2007 - 2010 ↓	42	42	40	87	124	113
2011 -2018 ↑	55	47	50	127	201	207
2019 - 2022 ↓	36	23	27	120	166	495
2023 - 2024 ↑	39	33	27	278	306	519

Eind 2023 meldde RAVON een landelijke afname van 50% in de periode van 2009 – 2023. De situatie in Kennemerland is vergelijkbaar, maar ziet er voor kikkers, rugstreeppadden en salamanders iets positiever uit.

Impact van paddenwerkgroepen op lokale populaties amfibieën:

Door Bureau Waardenburg is na onderzoek in opdracht van Provincie en PWN geconcludeerd: *‘De inzet van vrijwilligers doet er toe zolang voorzieningen niet optimaal zijn’*.

Hoewel het geen harde wetenschap betreft is op basis van alle beschikbare informatie een berekening gemaakt om voor onderzoekslocaties Bergen-Herenweg en Bakkum-Heereweg de impact van de lokale paddenwerkgroepen te kunnen benaderen. Bij Bergen kwam de impact van de lokale werkgroep uit op 24% en voor Bakkum op 43%. Anders verwoord: zonder inzet van vrijwilligers zouden de trekkende aantallen amfibieën van deze percentages slachtoffer van het verkeer zijn geworden. De impact in Bakkum is groter omdat de voorzieningen hier hard aan vervanging toe zijn. De impact van de lokale paddenwerkgroep is daarom op deze locatie groter. Uit meerdere onderzoeken blijkt dat bij meer dan 25% verkeersslachtoffers populaties amfibieën gevaar lopen.

Niet aflatende betrokkenheid:

Een groeiend aantal van meer dan 300 vrijwilligers is actief bij 16 paddenwerkgroepen op 37 verschillende treklocaties in Kennemerland. Betrokkenheid die er primair op gericht is om levens van amfibieën te redden en lokale populaties voor de toekomst te behouden. De aanpak komende jaren is gericht op een verdergaande samenwerking tussen paddenwerkgroepen, wegenbeheerders en aangrenzend natuurbeheerders. Naast het veilig overzetten van amfibieën zijn andere belangrijke issues o.a.:

- veiligheid van de vrijwilligers zelf;
- amfibieën uit de put houden en/of putten voorzien van uitklimvoorzieningen;
- structureel beheer en onderhoud aan vaste voorzieningen als tunnels en geleidingen;
- monitoring tunnels;
- monitoring voortplantingswateren: aantallen, soorten en eiafzet en waterkwaliteit

Werving vrijwilligers en coördinatoren:

Paddenwerkgroepen zijn actief in Camperduin, Schoorl, Bergen, Heiloo, Castricum, Velsen en Bloemendaal. Nieuwe **vrijwilligers** zijn zeer welkom om te helpen bij het veilig overzetten van amfibieën. Een vaste avond en/of ochtend in de week in de periode van begin februari t/m medio april heeft de voorkeur. De inzet verschilt per werkgroep van het ‘rapen’ van amfibieën ‘s avonds en/of het legen van emmers ‘s ochtends.

Daarnaast is er dringend behoefte aan nieuwe **medecoördinatoren** voor Velsen omgeving Velsenderlaan, Bloemendaal omgeving Brederodelaan en Overveen locatie Duinlustlaan voor gemiddeld enkele uren per week afhankelijk van eigen inzet om amfibieën veilig over te zetten. Voor de wijk Leendert Meeszstraat in Haarlem wordt een **nieuwe coördinator** gezocht. De gevraagde inzet is hier beperkt en vooral gericht op het ondersteunen van een relatief kleine actieve vrijwilligersgroep.

Bij interesse of voor meer informatie stuur een email naar: amfibieen.kennemerland@gmail.com

Jan van Mourik

afstemming en ondersteuning paddenwerkgroepen Kennemerland

Dynamisering van de zeereep in Castricum

Het project om vijf kerven in de zeereep te graven in het zuidelijk deel van het NHD is niet ongemerkt voorbijgegaan. Medio november ontstond hier nogal wat commotie over door meerdere berichten op social media. Verassend, omdat gedurende de afgelopen 15 jaar al op veel meer plekken kerven in de zeereep zijn gemaakt zonder zulke uitgesproken publieke reacties. Met name het uitvoerende

aannemingsbedrijf heeft hier veel last van gehad en ook binnen PWN is dit niet ongemerkt voorbij gegaan.

De nieuwe kerven komen te liggen op een plek net iets ten noorden van de twee natuurlijke kerven, die al jaren in het Heemskerks duingebied bestaan. Ook ligt de primaire zeewering op deze plek ruim een kilometer landinwaarts en dus niet in de zeereep.

Doel van het project is om, evenals eerder aangelegde kerven, de natuur in het duingebied weer een stimulans te geven door de aanvoer van vers kalkrijk zand vanaf het strand het duin in. Eerdere voorbeelden binnen het PWN-gebied zijn de Noordwest Natuurkern in het NPZK, de “Zeven Zusters” in het gebied tussen Castricum aan zee en Egmond aan Zee en diverse kerven bij Infiltratiegebied IKIEF.

De aanvoer van nieuw zand dient drie doelen.

1. Duinen weer gezond maken door het zand te laten stuiven en hiermee de biodiversiteit te versterken en verzuring van de bodem te voorkomen;
2. Versterken en veiliger maken van de zeewering;
3. Vergroten van de zoetwaterbel.

Medio september zijn de werkzaamheden gestart en men hoopt voor de kerstdagen klaar te zijn. De kerven worden vier meter diep uitgegraven tot het niveau van 15 meter boven NAP. Veel hoger dan de kerven in de Noordwest Natuurkern, waar het laagste niveau 8 meter boven NAP bedraagt.

Niet alleen worden er kerven gegraven, maar achter de zeereep worden ook vier paraboolduinen en delen van het Lazaretduin weer opengemaakt en 20 stuifkuilen gegraven. Daarnaast worden diverse plekken met rimpelroos uitgezeefd en delen ingestorte bunkers verwijderd.

Hoe werkt het? Voor de kust spuit Rijkswaterstaat zand op het strand of in de vooroever om de basiskustlijn in stand te houden. Dit zand komt via natuurlijke processen op het strand terecht en wordt door de wind via die kerven de duinen ingeblazen. Het instuivende zand maakt een breed stuk van de duinen hoger en sterker. Daarmee versterken kerven de zeewering, die anderhalve kilometer landinwaarts ligt. Het diepste deel van de kerven bij Castricum ligt op 15 meter boven het gemiddeld waterniveau van de Noordzee (NAP). De kerven worden maximaal vier meter diep afgegraven. Hierdoor blijft de eerste duinenrij zo'n 10 meter hoog. Er is dus geen enkel risico dat zeewater door de kerven binnendringt.

Integendeel: de verstuiving van zand zorgt voor een stevig duingebied dat beter bestand is tegen klimaatverandering en stijgend zeewater.

Door de zeespiegelstijging wordt ook de druk van het zoute water op de zoete (drink)waterbel vergroot. Verhoging van het duin zal helpen die stijgende druk tegen te gaan en de zoetwaterbel mee te laten stijgen. Wandelende duinen zorgen ervoor dat het zand plaatselijk

uitstuift tot op het grondwater. Hierdoor kunnen er weer nieuwe vochtige duinvalleien ontstaan met een bodemhoogte die past bij de nieuwe grondwaterstanden.

Hoewel er voor aanvang van het project al uitgebreid oorlogsrestenonderzoek is uitgevoerd, stuitte men tijdens het uitvoeren van de graafwerkzaamheden onverwacht op een bunkergang en een restant van een bunker. Deze gang werd in de Tweede Wereldoorlog waarschijnlijk gebruikt om - buiten het zicht van de vijand - met name granaten te transporteren tussen de munitieopslagplaats en de geschutbunker. Naast wat kleine onderdelen van een neergeschoten Lancaster bommenwerper en rollen prikkeldraad zijn er geen andere resten meer gevonden.

Tijdens ons bezoek vonden we midden in het duin een platvis. Verloren door een meeuw?

Kijk voor meer informatie over de opknappbeurt: [Dynamisering van de zeereep in Castricum | PWN](#)

Dank aan projectleider Martijn van Schaik voor zijn tijd en uitleg.

Jan Jaap Moerkerk

PS: krijg jij, als vrijwilliger, vragen over deze of andere werkzaamheden? Verwijs de vragsteller dan door naar onze [website](#)

Stuivend zand in de Noord West natuurkern

Tussen 2011 en 2013 zijn in de zeereep tussen strandslag Parnassia en strandslag Duin en Kruidberg vijf kerven in de zeereep gemaakt. In de vorige nieuwsbrief is ook al aandacht geschonken aan de dynamiek in dit stuk duingebied. Via onderstaande fotorapportage krijg je een beeld van de veranderingen die zich hebben voltrokken in dit gebied.

Beeld voordat de kerven waren gegraven. De natte duinvallei ligt in de Peperendel die ten noorden ligt van de huidige strandslag Kattendel (op de foto nog niet aanwezig). Het fietspad aan de linkerkzijde van de foto ziet er heden ten dage iets anders uit...

Linker foto: Langzamerhand verdwijnt steeds meer "groen" onder het zand.

Rechter foto: De Peperendel nadat de kerven zijn gegraven en het zand al aardig ver landinwaarts is binnengekomen.

Langzamerhand verdwijnt de hele waterplas en begint ook het fietspad aan de linkerzijde te verzanden.

De volgende foto's laten de situatie vandaag de dag zien.

En ook hier is dierlijk leven.

Foto's: Jan Jaap Moerkerk

Kleine steentijm

Kleine steentijm (*Clinopodium acinos*), is een lage vaste plant uit de lipbloemenfamilie (*Lamiaceae*). De soort is in Nederland vrij zeldzaam en in Zuid-Limburg zeer zeldzaam. Kleine steentijm komt voor op open kalkrijke duinzandhellingen, kalkhellingen en op rivierduintjes. De plant bloeit met paarsblauwe, zelden witte bloempjes van juni tot in oktober en heeft bij de steel een uitzakking van de kelk.

Kleine steentijm staat op de Nederlandse- en Belgische Rode lijst van planten als zeldzaam. Verzuring van de bodem is in de duinen een groot probleem. Door verzuring verdwijnen allerlei typische duinplantensoorten zoals zandviooltje, kleine steentijm, bitterkruidbremraap. Dit geldt ook voor insectensoorten waarvan de duinparelmoervlinder, heivlinder en kommavlinder goede voorbeelden zijn. Verstuiving in de duinen met kalkhoudend zand kan verzuring tegengaan.

Op allerlei manieren wordt geprobeerd verstuing weer op gang te brengen, bijvoorbeeld door stuifkuilen in het duin aan te leggen, maar ook door kerven in de zeereep te maken, waardoor kalkhoudend zand vanaf het strand diep in het duin kan doordringen. Bij stormen wordt er dan een heel dun laagje kalkhoudend zand op de bodem afgezet, waardoor het kalkgehalte in de bodem weer kan toenemen. We noemen dat overpoedering. Op plekken met een dynamische zeereep, dus met kerven en stuifkuilen, is de overpoedering groter en reikt verder landwaarts dan op plekken met een statische, dicht begroeide zeereep. Door de overpoedering neemt de verzuring

af, en krijgen de oorspronkelijke duinsoorten weer een kans.

Jan Jaap Moerkerk

Ondanks hoge water nog redelijk paddenstoelenjaar

De vrees van PWN-boswachter Luc Knijnsberg dat 20 tot 25 procent van de bomen in het gebied door het hoge water van de vorige winter zou sterven, is uitgekomen. Ook de paddenstoelen die in symbiose met die bomen leefden, hebben het niet gered. Opvallend is dan ook dat volgens hem toch kan worden gesproken van een 'redelijk goed paddenstoelenjaar'.

In de bosgebieden die heel lang onder water hebben gestaan, is het duidelijk: daar zijn de bomen dood en dus ook de paddenstoelen. „Maar in de gebieden die niet onder water hebben gestaan, zijn juist heel veel paddenstoelen opgekomen. Daar zijn de ondergrondse zwammen dus niet verdrongen, ook al was de grondwaterstand hoog. Maar het was de afgelopen tijd dus wel vochtig en warm en dan gedijen de paddenstoelen goed.”

Hij zag wel dat met name in het grijsduin en de zeereep de paddenstoelen het juist erg goed deden.

Foto Marianne Snabilie: nevelzwam onder beuken

Knijnsberg ziet nu ook echt in het gebied dat 20 tot 25 procent van de bomen dood aan het gaan is. „En dan zijn er nog de bomen die door wateroverlast een groeiachterstand hebben opgelopen en daardoor hoe dan ook zeer kwetsbaar zijn geworden. Het is nog moeilijk in te schatten hoe die zich zullen herstellen of dat ze alsnog sterven door bacteriën of kevers nu ze zo kwetsbaar zijn.”

Matthie Bergman

PWN-beleid werkzaamheden in het broedseizoen

Dit jaar is de beleidslijn rond het uitvoeren van werkzaamheden in het broedseizoen aangepast en opnieuw vastgesteld. Er zijn geen grote wijzigingen, maar omdat dit beleid ook de werkzaamheden van onze vrijwilligers raakt, delen we graag onze visie hierover. In dit artikel een samenvatting van de hoofdpunten.

Wettelijk kader

Volgens de Wet natuurbescherming is het verboden om broedgevallen van vogels te verstoren, te beschadigen of te vernielen. Ontheffing van dit verbod wordt in principe niet verleend door het bevoegd gezag, omdat er bijna altijd een alternatief is, namelijk het uitvoeren van de activiteit buiten het broedseizoen. Er is geen vaste wettelijke afbakening van het broedseizoen in het jaar. Van belang is of een broedgeval aan de orde is, ongeacht de periode. In principe hoort alle broed-gerelateerde activiteit van vogels binnen het begrip 'broedgeval', dus ook het maken van het nest. Daarnaast zijn er vogelsoorten waarvan het nest jaarrond is beschermd; in ons beheergebied zijn dat met name buizerd en havik.

Wat is het broedseizoen?

Ecologisch en wettelijk gezien is het broedseizoen geen vaste periode. Afhankelijk van bijvoorbeeld het weer en voedselbeschikbaarheid kunnen soorten vroeg beginnen en ook erg lang doorgaan met broedactiviteiten. In theorie kunnen dus jaarrond broedvogels te verwachten zijn. In het door PWN beheerde gebied wordt de periode van **1 maart tot 1 juli** als broedseizoen aangehouden in de zin van periode waarin in beginsel **geen werkzaamheden** worden uitgevoerd.

PWN-visie

Voldoende rust voor alle dieren en planten is van essentieel belang voor hun voortbestaan. Gedurende het gehele jaar kunnen gedrag en voortplanting van dieren in onze beheergebieden verstoord worden door menselijke aanwezigheid. Geen menselijke verstoring zou betekenen dat mensen zich geheel uit onze gebieden zou moeten terugtrekken. Dit is niet reëel: we voeren werkzaamheden uit ten behoeve van natuurbeheer, drinkwaterwinning en daarnaast zijn de duinen opengesteld voor het publiek. Er is wettelijk geregeld dat er voor ons een zorgplicht is. Deze zorgplicht voor planten en dieren geldt **altijd** en dus gedurende het **gehele jaar** en dus niet alleen in de vogelbroedtijd.

Bij al onze activiteiten is het belangrijk om rekening te houden met alle natuurwaarden en dus niet alleen met vogels. Toch is het vogelbroedseizoen de belangrijkste periode. Als terreinbeheerder nemen we hierin onze zorg en verantwoordelijkheid serieus. Daarom denken we bij al onze werkzaamheden na over de consequenties in het terrein en werken we volgens vastgestelde gedragscodes. Dit doen we altijd en overal en we houden daarom als terreinbeheerder extra rekening in deze tijd met onze activiteiten om verstoring te minimaliseren.

PWN-beleidslijn

De PWN-beleidslijn ten aanzien van werkzaamheden, is als volgt.

In de broedtijd (1 maart tot 1 juli), dus gedurende het groeiseizoen en als er veel dieren actief zijn, beperken we onze werkzaamheden volgens onderstaande punten (vrijwel) volledig:

- Het verrichten van werkzaamheden buiten wegen en paden is in de periode van 1 maart tot 1 juli in beginsel niet mogelijk tenzij er een dringende noodzaak is om hiervan af te wijken. Deze noodzaak dient goed afgewogen en onderbouwd te worden;
- Eventueel kan bij noodzakelijk geachte werkzaamheden een schouw worden gedaan door een 'ecologisch deskundige' en als er geen verstoring te verwachten is, mogen bepaalde werkzaamheden uitgevoerd worden;
- Het verrichten van handmatige natuurbeheerwerkzaamheden op of langs de wegen en paden gedurende deze periode is mogelijk na overleg met de betrokken boswachter. Maar ook hier geldt dat dergelijke werkzaamheden bij voorkeur buiten het broedseizoen worden gepland;
- Als het noodzakelijk is om bij werkzaamheden in het broedseizoen op of langs de wegen en paden gebruik te maken van motorische (hulp)middelen dan moet er sprake zijn van aanvaardbare korte verstoring (denk aan maaien rond het recreatiemeubilair);
- Wanneer in verband met calamiteiten of veiligheid onverwachts werkzaamheden in het broedseizoen moeten plaatsvinden, dan worden daarbij zoveel als redelijkerwijs mogelijk de

- gedragsregels van deze richtlijn in acht genomen en altijd in overleg met de boswachters. Dit geldt ook voor noodzakelijke werkzaamheden ten behoeve van de drinkwaterproductie;
- Afwijkingen van bovenstaande richtlijnen worden altijd besproken met de betrokken boswachter en kunnen alleen plaatsvinden na een inschatting van de verstoring door een ecologisch deskundige.

Dit is een verkorte versie van 'PWN-beleid werkzaamheden in het broedseizoen', opgesteld door Dick Groenendijk, Jeroen Groenendijk, Dave Nanne, Veronique van Meurs en Ruud Maaskant en vastgesteld in het Managementteam N&B op 12-03-2024. Als de tekst vragen oproept, dan horen we dat graag.

Ellen Roosloot

Roofvogelwerkgroep Noord-Kennemerland

Dit jaar heeft Roofvogelwerkgroep Noord-Kennemerlands Duin (RNKD) zijn 30-jarig bestaan gevierd. Ooit begonnen met vier man en inmiddels uitgegroeid naar ruim 40 deelnemers. Een hechte groep, want 20% van de mensen is al meer dan 20 jaar lid en 50% meer dan 10 jaar.

Henk Levering is de coördinator van de Zuidgroep en Dook Vlugt van de Noordgroep.

Henk Levering

Henk heeft biologie gestudeerd, maar is door gebrek aan werk destijds in de IT beland. Het is natuurlijk niet vreemd dat de natuur bleef trekken en dat was dus een mooie reden om het veld in te trekken en als één van de pioniers de werkgroep op te starten.

De werkgroep was destijds één van de steunpunten van het WRN (Werkgroep Roofvogels Nederland) en had en heeft als werkgebied alles tussen Camperduin en Wijk aan Zee.

In januari starten de werkzaamheden met het zogenaamde "koud" zoeken. Als de bomen nog geen bladeren hebben is het relatief makkelijk zoeken. De werkgroep houdt zich overigens alleen bezig met dagroofvogels. Uilen worden weer door anderen gemonitord. In het gebied komen de volgende roofvogels voor: de buizerd, havik, sperwer, torenvalk en wespendif. Behoudens de torenvalk – die in een kunstmatige nest(kast) broedt - broeden ze allemaal in een nest.

De volgende fase is het vaststellen van territoria. Dat gebeurt voornamelijk op geluid. Buizerds miauwen tijdens de vlucht. De haviken en sperwers "kekkeren". Buizerdnesten kunnen ook door observatie worden ontdekt. Staande op een hoger duin en kijken of een buizerd vanuit de vluchtbeweging ergens stijl naar beneden duikt. Daar zit dan vaak een nest. Leuk om te vermelden is dat de sperwer in de loop van de jaren stiller is geworden. Haviken zijn predatoren, dus is stilte geboden.

Begin april begint het broeden en dan wordt er even pas op de plaatst gemaakt om de broedsels niet te verstoren. Verstoringen vinden meestal plaats door boommarters, andere roofvogels, kraaiachtigen of mensen/werkzaamheden. Wespendifieven - die half mei pas aankomen uit hun winterverblijf - maken overigens graag gebruik van een verlaten nest.

Via een camera op een uitschuifbare stok (lengte 20 meter) wordt gekeken of er eieren in de nesten liggen. Vroeger werd hiervoor een redelijk zware aluminium stok gebruikt, waarop een

vrachtwagenspiegel gemonteerd was.

Aan de hand van poep wordt vervolgens bepaald of er kuikens zijn en zo ja, hoe oud deze zijn. Wespddieven poepen in hun nest en dekken dat af met blaadjes, maar voor de andere soorten geldt dat poepen buiten het nest gebeurt. Hoe verder de poep van de boomstam ligt, des te ouder de jongen zijn.

Als de jongen groot genoeg zijn, worden de "klimmers" van de groep - Jeroen Walter en Arjen Dekker - opgeroepen. Zij klimmen alleen in dennenbomen (de stijgieters veroorzaken te veel schade aan loofbomen) en halen de kuikens uit het nest, laten ze in een zak naar beneden zakken waar ze worden gemeten, gewogen en geringd. Geslachtbepaling is ook essentieel omdat met name de havikvrouwtjes veel groter zijn dan de -mannen. Een goede ringmaat is dan toch wel heel prettig.

In een later stadium wordt nog gecontroleerd of de kuikens zijn uitgevlogen.

Aan het einde van het seizoen worden individuele nestkaarten gemaakt en dat wordt doorgegeven aan stichting SOVON. Ook PWN wordt geïnformeerd over de locatie van de nesten, zodat zij hier – in geval van kap - rekening mee kan houden. Ook wordt er voor PWN een jaarverslag gemaakt met de resultaten en gebeurtenissen van het jaar.

De stand van de roofvogels is over de jaren redelijk stabiel. Aanbod van voedsel is natuurlijk bepalend voor de aantallen.

Foto Edward Dekker

Afgelopen jaar zijn in het zuidelijk gedeelte van het NHD drie nesten en drie territoria van wespddieven aangetroffen. De Wespddief is de meest bijzondere roofvogel die in de duinen broedt. De populatietrend wordt door SOVON aangegeven als matig ongunstig. In de duinen is het tegenovergestelde aan de hand, hier gaat het ze de afgelopen jaren voor de wind.

Dank aan Henk Levering voor het interview.

Jan Jaap Moerkerk

Het Wisentepad is vanaf 1 oktober weer open

Goed nieuws voor wandelaars en natuurliefhebbers: vanaf 1 oktober is het Wisentepad in Nationaal Park Zuid-Kennemerland weer toegankelijk. Deze 7 km lange route voert je door Het Kraansvlak, het

thuis van onze indrukwekkende wisentenkudde. De wisent, het grootste landzoogdier van Europa, leeft hier sinds 2007 en kan soms vanaf het pad worden gespot.

De gele markeringen wijzen je de weg vanaf Bezoekerscentrum De Kennemerduinen, maar je kunt het pad ook betreden via Noordduinen (Zandvoort), Duinpieperpad (Kop van Bloemendaal) of Ingang

Wurmenveld (Zandvoort). Tijdens de wandeling is het belangrijk om op de paden te blijven, minimaal vijftig meter afstand van de dieren te houden en de kudde niet te doorkruisen.

Voor meer informatie over de wisenten en om je route te plannen, bezoek onze website: www.wisenten.nl.

Communicatie PWN

PWN voert eerste volledig elektrisch gestuurde boring uit

Op dinsdag 22 oktober beleefden we bij PWN een primeur: De eerste volledig elektrisch uitgevoerde boring van een drinkwatertransportleiding werd op dat moment afgerond. Om 19.00 uur zagen we de kop van de boorstreng omhoogkomen, wat betekende dat de boring was geslaagd. Hiermee heeft PWN een belangrijke stap gezet in haar duurzaamheidsambities. Het doel is om in 2050 volledig Co2-neutraal te zijn.

Waar is de leiding gelegd?

De drinkwatertransportleiding waar het om gaat werd gelegd op het PWN-terrein in Heemskerk. De leiding werd getrokken van productielocatie Jan Lagrand naar drinkwaterproductielocatie Wim Mensink in Wijk aan Zee.

Wat is het precies?

De boring die PWN heeft uitgevoerd heet officieel een HDD (Horizontal Directional Drilling) boring. Dit is een aanlegmethode waarbij de leiding door een boorgat wordt getrokken vanaf het maaiveld en waarbij de bovengrond volledig wordt ontzien. Boven de grond is alleen een in- en uittredepunt zichtbaar. De boring is elektrisch uitgevoerd vanwege de duurzaamheidsambities, maar ook om de stikstofdepositie op het omliggende duingebied te voorkomen. We werken hiermee ook aan de verbetering van de natuurdoelstellingen in het door PWN beheerde Europees beschermde natuurgebied.

Waarom doet PWN dit?

PWN werkt hard aan de vergroting van de capaciteit van de drinkwaterproductie. Dit is nodig omdat het inwoneraantal in Noord-Holland toeneemt en daarmee dus de vraag naar drinkwater. Om de capaciteitsvergroting te realiseren bouwt PWN in Heemskerk een extra drinkwaterproductielocatie. Het water dat op deze nieuwe locatie gemaakt wordt, moet in onze huidige drinkwaterproductielocatie in Wijk aan Zee verder gezuiverd worden tot drinkwater. Om het water van Heemskerk naar Wijk aan Zee te krijgen, is de betreffende transportleiding aangelegd van 1 kilometer lang. Voor het eerst deed PWN de aanleg van een dergelijk grote leiding volledig elektrisch. Dit in samenwerking met aannemer

A.Hak, die hiervoor één van de weinige elektrische boorrig (150t HDD-rig) die in Europa aanwezig zijn, heeft ingezet.

Feiten & Cijfers

- Dit is de allereerste volledig elektrische boring voor PWN.
- Deze nieuwe stalen leiding heeft een diameter van 800mm en wordt over een lengte van circa 1.050m geboord.
- Het transportleidingnet van PWN bestaat in totaal uit maar liefst 824.581 meter.
- Gemiddeld zal deze nieuwe leiding tussen de 1800 en 2150m³ per uur aan water transporteren van productielocatie Jan Lagrand naar productielocatie Mensink.
- Ook al het laswerk is voor dit project volledig elektrisch uitgevoerd.

Varia

Natuurbruggen

Dick Groenendijk en Ko van der Bijl leggen in onderstaande podcast uit waarom natuurbruggen zo belangrijk zijn, hoe ze tot stand gekomen zijn en hoe ze worden beheerd.

<https://open.spotify.com/episode/1hdjC2V29byk8uGeT5tM1K?si=e8e630d23af341e1>

Veel luisterplezier!

Informatie PWN over vele water in duin

PWN heeft op de site antwoorden op veel gestelde vragen van bezoekers aan het PWN-gebied over de maatregelen die PWN neemt om overlast te beperken. Ingegaan wordt onder meer op de vraag wat te doen als het pad (deels) onder water staat. Ook wordt vooruitgekeken en gaat PWN in op de vraag wat de bezoekers deze winter te wachten staat en welke maatregelen uit voorzorg zijn getroffen. De informatie is te vinden op www.pwn.nl/water-in-de-duinen

PWN vrijwilligerswerk in het nieuws

Wessel van der Geld (groepscoördinator beheervrijwilligers Team Wijk aan Zee en Team Overveen) vertelt ook bij 'Castricum voor liefhebbers' over zijn werk, de begeleiding van vrijwilligersgroepen en de duinwerkdagen www.voorliefhebbers.nl/inspiratie/wessel-van-der-geld-over-werken-in-de-natuur

Duinwerkdagen

In de vorige nieuwsbrief werden de Duinwerkdagen al genoemd. Tijdens de jaarlijkse duinwerkdagen kan iedereen die dat wil – van jong tot oud – vrijblijvend een paar uurtjes de handen uit de mouwen steken en zo bijdragen aan het behoud van de duinen. Inmiddels hebben al meerdere enthousiaste deelnemers op de afgelopen zaterdag meegeholpen. Zo droegen op 2 november, de Nationale Natuurwerkdag, zo'n vijftien extra paar helpende handen bij om de door PWN aangelegde stuifkuilen kaal te maken, zodat ze ook dit jaar weer goed kunnen stuiven. Tot en met februari worden er nog meer duinwerkdagen georganiseerd. Voor alle data en aanmelden, ga naar www.pwn.nl/duinwerkdagen.

Denk mee over de vrijwilligersavonden 2025

Met het nieuwe jaar voor de deur kijken we vooruit naar de planning en invulling van de vrijwilligersavonden in 2025. De afgelopen jaren hebben al diverse sprekers tijdens deze avonden interessante lezingen en presentaties gegeven om kennis te delen. En natuurlijk zijn deze vrijwilligersavonden ook een mooi moment van gezellig samenzijn.

Voor het komende jaar horen we graag jouw ideeën en wensen. Heb je bijvoorbeeld een vraag die je altijd al eens aan een boswachter, adviseur, ecooloog of een andere PWN-medewerker van Natuur &

Beleving hebt willen stellen? Wil je meer leren over een specifiek onderwerp dat met PWN te maken heeft? Of heb je misschien zelf een onderwerp dat aansluit bij je vrijwilligerswerk bij PWN en dat je graag met je medevrijwilligers zou willen delen?

Laat het vooral weten, zodat we samen kunnen zorgen voor een gevarieerd en inspirerend programma. Je kunt je suggesties doorgeven via vrijwilligers@pwn.nl. Alvast bedankt voor je input!

Een warm welkom aan...

In de afgelopen maanden (oktober en november 2024) zijn er enkele nieuwe vrijwilligers gestart bij PWN. Een warm welkom aan onder andere:

- Annet als vrijwillige baliemedewerker bij Bezoekerscentrum De Hoep
- Thijs als beheervrijwilliger bij Team Castricum
- Marion als vrijwillige baliemedewerker bij Bezoekerscentrum De Hoep
- Thea en Ed als vrijwilligers voor het zandvangeronderzoek in het Noordhollands Duinreservaat
- Martijn als beheervrijwilliger bij Team Heemskerk
- Boudewijn als wandelroutecontroleur in De Kennemerduinen
- Jos als beheervrijwilliger bij Team Egmond/Bakkum

Helaas kunnen wij niet alle eerdere nieuwe vrijwilligers noemen, maar we zijn ontzettend blij met iedereen die als vrijwilliger start!

Vrijwilliger vacatures

Ken jij iemand die ook graag als vrijwilliger aan de slag wil? Of wil je zelf nog een extra handje helpen? Bekijk onze vrijwilliger vacatures op de website www.pwn.nl/vrijwilligers/vrijwilliger-vacatures. Hier kun je zien op welke plekken en taken PWN Stichting Vrijwilligers nog behoefte heeft aan nieuwe vrijwilligers. Op deze manier proberen we te voorkomen dat we belangstellenden voor het vrijwilligerswerk in de duinen moeten teleurstellen.

Natuurlijk kan je altijd informatie opvragen door contact op te nemen via vrijwilligers@pwn.nl.

Vrijwilligerscentrales en Vrijwillig Groen

Wist je dat er door verschillende vrijwilligerscentrales in de omgeving regelmatig interessante trainingen, workshops, bijeenkomsten en e-learnings worden georganiseerd? Neem eens een kijkje op www.vwc-buuv.nl/vrijwilligersacademie (gemeenten Haarlem en Bloemendaal) of www.vrijwilligersacademiebuch.nl (gemeenten Bergen, Uitgeest, Castricum en Heiloo) voor het aanbod.

Daarnaast is het mogelijk om via www.vrijwilliggroen.nl deel te nemen aan diverse groene cursussen en workshops voor vrijwilligers.

Heb je interesse in een relevante cursus voor je vrijwilligerswerk, maar is die niet gratis? Neem dan contact op via vrijwilligers@pwn.nl voor een beoordeling van een vergoeding.

Verhoging kilometervergoeding

Het bestuur van Stichting PWN Vrijwilligers heeft positief ingestemd met een verhoging van de onbelaste kilometervergoeding voor vrijwilligers. Per 1 januari 2025 wordt deze vergoeding verhoogd van € 0,19 naar € 0,23 per kilometer, een stijging van 4 cent per kilometer.

Maak je gebruik van het declaratieformulier? Vraag dan via vrijwilligers@pwn.nl naar het juiste formulier (per 1 jan 2025). De manier waarop je je declaratie indient bij declaratie@pwnvrijwilligers.nl blijft hetzelfde.

Gedicht

Wit

Zo wit als dit blad
hoort de winter te zijn,
aangenaam kil
Een zachte deken die
alles bedekt.
Zo stil, zo stil

Het grauwe verdwijnt
onder de witte pracht.
Betovering verschijnt,
licht is de nacht,
klare kinderstemmen
een vader die lacht

Zo wit als dit blad
horen duinen te zijn.
Vooral die ene,
feestelijk spel

van hoog naar beneden.
Zo snel, zo snel

Het nare lijkt weg,
de wereld is zacht
van vorm, van geluid,
en tintelt van geluk
in de oranje ochtend zon.
Wat kijk ik hier naar uit

Marianne Snabilie